

УДК 373.2/.3.016:811-044.46

<https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.28.250372>

ОЛЬГА ПАЛЕХА

ORCID: 0000-0002-9894-4944

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена дослідженню питання реалізації принципу наступності між дошкільним і початковим ступенями освіти у процесі навчання дітей іноземної мови. Автор розглядає різні підходи до трактування поняття «наступність». У статті проаналізовані особливості реалізації різних аспектів наступності. Цільовий аспект наступності реалізується у визначенні спільної мети для формування іншомовної комунікативної компетентності дітей. З'ясовано, що змістовий аспект наступності відображається у спільних темах для спілкування та мовному інвентарі. Розкрито значення ігрової діяльності у навчанні іноземної мови дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

***Ключові слова:** наступність, принцип, навчання іноземної мови, іншомовна комунікативна компетентність, дошкільна освіта, початкова освіта, аспекти наступності.*

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні тенденції спрямовують українське суспільство до усвідомлення необхідності інтегруватися до європейського та світового політичного, економічного, культурного простору. У цьому контексті іноземна мова стає вагомим засобом комунікації у різних галузях, обміну інформацією у різноманітних сферах, пізнання культурного досвіду і надбань інших народів. Це вимагає підвищення рівня сформованості іншомовної комунікативної компетентності кожного громадянина України, що можливо лише за умови функціонування високоєфективної неперервної системи іншомовної освіти.

Процес формування такої системи активно триває в Україні протягом усього періоду її незалежності і супроводжується створенням відповідної нормативної бази, що регламентує процес викладання іноземної мови на всіх рівнях, починаючи із дошкільної освіти. Проте, на думку С. Ніколаєвої більшість документів у галузі іншомовної освіти потребують оновлення, а оволодіння іноземною мовою має забезпечуватися через реалізацією автономних, але взаємопов'язаних програм навчання (Ніколаєва, 2016, с. 61). Враховуючи вищезазначене, забезпечення наступності у навчанні іноземної мови, зокрема між дошкільним і початковим ступенями освіти є однією з пріоритетних у контексті реформування освітньої системи та забезпечення функціонування неперервної іншомовної освіти.

Такі нормативні документи як Закон України «Про освіту» (2017), Закон України «Про дошкільну освіту» (2019), Державний стандарт початкової загальної освіти (2018), Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція) (2021) та Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016) актуалізують необхідність дотримання принципу наступності між дошкільною і початковою освітою.

Варто зауважити, що не дивлячись на очевидну актуальність теми нашого дослідження, реалізація принципу наступності у процесі навчання іноземної мови у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку ускладнюється тим фактом, що освітній напрямок «Мовлення дитини. Іноземна мова» є варіативним складником Стандарту дошкільної освіти. Тоді як мовно-літературна освітня галузь, що включає іншомовну освіту, є обов'язковою. З огляду на це, дотримання принципу наступності між дошкільним і початковим ступенями освіти потребує особливої уваги.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У педагогічному дискурсі української науки наявна значна кількість розвідок, присвячених розгляду питання дотримання принципу наступності між дошкільною і початковою освітою. Зокрема, А. Богуш, К. Волинець, Ю. Волинець, О. Візгалова, Н. Гордій, Т. Конівіцька, Л. Крайнова, О. Савченко, Т. Степанова, О. Ризванюк, Н. Стаднік досліджували різні загальнотеоретичні та методичні аспекти реалізації принципу наступності між дошкільним і початковим ступенями освіти. Дослідники М. Костікова, О. Кочерга, О. Лобода, О. Проскура займалися дослідженням специфіка реалізації принципу наступності між дошкільною і початковою освітою у процесі навчання іноземної мови. Питання доцільності раннього навчання іноземної мови знаходиться у колі наукових інтересів С. Бондар, Г. Матюхи, Т. Полонської, О. Рейпольської, М. Сухолецької, Л. Щерби, Т. Шкваріної.

Метою статті є проаналізувати різноманітні аспекти реалізації принципу наступності у процесі навчання іноземної мови у закладах дошкільної освіти та початковій школі.

Методи дослідження: контент-аналіз наукової літератури; термінологічний і порівняльний аналіз для відстеження поглядів дослідників на проблему наступності в освіті; проблемно-пошуковий метод для з'ясування стану реалізації різних аспектів наступності між довірливим і початковим ступенем у процесі навчання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Сучасні науковці і практики й досі не мають спільного підходу до розуміння наступності як педагогічної категорії. На користь цього твердження свідчать дослідження О. Богославець, у якому зазначено, що наступність розглядається у наукових працях як педагогічний принцип, загальнопедагогічна закономірність, методологічний принцип або дидактичний принцип (Богославець, 2020, с. 5). Зокрема, О. Савченко зазначає, що наступність – це дидактичний принцип, який передбачає зв'язок та узгодженість у цілях, змісті, організаційно-методичному забезпеченні етапів освіти, які межують один з одним (дошкільна – початкова – основна школа) (Савченко, 1999, с. 405). Л. Коломієць зауважує, що наступність навчання – це динамічна багатоаспектна інтегративна характеристика педагогічної взаємодії, яка створює умови для безперервної освіти впродовж усього життя, стимулює адаптаційний потенціал дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку, а також передбачає наявність взаємозв'язку цілей, змісту, методів, організаційних форм і вимог до рівня навченості і вихованості дітей на дотичних етапах освіти (Коломієць, 2013, с. 32).

На думку Т. Конівіцької, наступність дошкільної і початкової освіти варто розглядати як важливу умову неперервної освіти, яка повинна забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів та форм навчання і виховання, враховуючи вікові особливості дошкільників (Конівіцька, 2012, с. 119). Т. Поніманська характеризує наступність як простір для реалізації в педагогічному процесі закладу дошкільної освіти і школи єдиної, динамічної та перспективної системи виховання й навчання старших дошкільників і молодших школярів (Поніманська, 2014). Т. Степанова пропонує розуміти наступність між дошкільною й початковою ланками освіти як зв'язок між явищами у процесі розвитку пізнання дитини довірливо, закріплюючи, розширюючи й ускладнюючи знання, опираючись на змістове забезпечення кожної ланки та вікові й індивідуально психологічні особливості дітей у процесі навчання. Крім того, автор зауважує, що наступність є суттєвою й необхідною ознакою передшкільної освіти (Степанова, 2011).

У дослідженні О. Ризванюк підкреслюється теза, що наступність дошкільної і початкової освітою дозволяє брати до уваги попередній навчальний досвід дитини і опиратися на нього у процесі переходу до початкової школи. Цілісність і неперервність здобуття освіти забезпечується побудовою наскрізного зв'язку в змісті, формах, методах, засобах навчання і розвитку особистості у дошкільному навчальному закладі та початковій школі (Ризванюк, 2014, с. 287).

За А. Богуш, наступність – це ґрунтовна обізнаність учителів перших класів зі змістом Державним стандартом дошкільної освіти, базовою, варіативними і тематичними програмами розвитку, виховання і навчання дітей; методиками навчально-виховної роботи в дошкільному закладі. Наступність ДНЗ і початкової школи передбачає, з одного боку, передавання дітей школі з таким рівнем загального розвитку й вихованості, який забезпечує вимогам шкільного навчання, з другого – врахування й опору школи на знання, вміння, якості, навички, яких уже набули діти на дошкільному етапі розвитку, та активне використання їх учителем для подальшого всебічного розвитку учнів (Богуш, 2007, с. 471).

Підтримуючи погляди науковців, ми розглядаємо наступність у навчанні іноземної мови між дошкільною і початковою освітою як принцип, який спрямований на організацію цілеспрямованого освітнього процесу, який має наскрізний зв'язок мети, завдань, змісту, форм, методів, засобів навчання і сприяє формуванню провідних компетентностей дитини.

Погоджуючись із думкою Г. Богославець, ми виокремлюємо цільовий, змістовий і технологічний аспекти реалізації принципу наступності у навчанні іноземної мови дітей дошкільного і молодшого шкільного віку (Богославець, 2020, с. 8).

Так, як зазначається у Базовому компоненті дошкільної освіти, освітній напрямок «Мовлення дитини. Іноземна мова» передбачає формування мовленнєвої компетентності у сфері іноземної мови, а саме оперування дитиною на базовому рівні основами іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних знань у процесі аудіювання, діалогічного і монологічного мовлення (*Базовий компонент дошкільної освіти*, 2021). У Державному стандарті початкової освіти підкреслюється, що метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти (*Державний стандарт початкової освіти*, 2018). Аналіз зазначених документів засвідчує дотримання принципу наступності у цільовому аспекті навчання іноземної мови у закладі дошкільної освіти і початковій школі, оскільки процес навчання спрямований на формування у дітей дошкільного віку елементів лінгвістичної і мовленнєвої компетентностей, що є складниками іншомовної комунікативної компетенції, яка починає формуватися у початковій школі.

У зв'язку з тим, що іноземна мова не включена до обов'язкової частини Базового компоненту дошкільної освіти для аналізу змісту навчання іноземної мови у закладі дошкільної освіти нами була обрана авторська програма І. Кулікової та Т. Шкваріної «Англійська мова для дітей дошкільного віку», оскільки вона довела свою

ефективність, активно використовується у закладах дошкільної освіти і відповідає вимогам Базового компоненту дошкільної освіти. Як зазначають автори, зміст програми укладено, у першу чергу, з урахуванням дотримання принципу наступності іншомовного навчання у дошкільному та молодшому шкільному віці. Крім того, важливу роль у цьому процесі відіграє мотивація, зміст й характер спілкування дітей (Кулікова, 2015).

Зміст навчання іноземної мови охоплює такі компоненти: сфери спілкування; мовленнєва компетенція (тематика спілкування, мовленнєві функції, «мовленнєві кубики – засоби вираження»); мовна (лінгвістична) компетенція; соціокультурна компетенція; загально навчальна компетенція; результати освітньої роботи (Кулікова, 2015).

Відповідно до типової освітньої програми для НУШ, розробленої під керівництвом О. Савченко, зміст навчання іноземної мови у початковій школі забезпечується єдністю предметного, процесуального й емоційно-ціннісного компонентів. Зміст програми передбачає формування комунікативної компетентності, що реалізується у можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування (Савченко, 2018).

Аналізуючи теми для спілкування, які пропонуються у означених програмах, можна простежити певну наступність, оскільки вивчення певних тем («Я, моя сім'я і друзі», «Природа», «Людина», «Свята») починається у дошкільному навчальному закладі і продовжується у початковій школі. Крім того, підібраний для вивчення лексичний і граматичний інвентар є схожим. Так спільними для вивчення у закладах дошкільної освіти і початковій школі є такі групи лексичних одиниць: члени родини, числа від 1 до 10, кольори, іграшки, тварини, назви свят, вітання. Спільний для обох ступенів навчання граматичний мінімум охоплює такі теми як займенники, числівники, прикметники.

Спираючись на твердження Г. Богославець про те, що процесуальна наступність забезпечується вибором загальних засобів навчання, виробленням загальних підходів до організації освітнього процесу, ми зауважуємо, що навчання повинно ґрунтуватися на специфічних для певної вікової групи видах діяльності. (Богославець, 2020, с. 9). Розглядаючи основні види діяльності, які сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, можна з упевненістю стверджувати, що саме ігрова діяльність активно використовується на обох ступенях освіти і вирізняється своєю домінуючою позицією. Згідно з Методичними рекомендаціями до оновленого Базового компонента дошкільної освіти, ігрова діяльність постає конститутивною у процесі ознайомлення дітей з основами іншомовного спілкування. За допомогою гри реалізується основна мета навчання дошкільників іноземної мови, адже вона дозволяє формувати і розвивати мовну, мовленнєву і соціокультурну компетентності. Ігрова діяльність сприяє оволодінню дітьми фонетичним, лексичним і граматичним мінімумом, передбаченим програмою (*Методичні рекомендації до оновленого ...*, 2021).

Відповідно до Концепції Нової української школи, навчання дітей у початковій школі протягом перших двох років має адаптаційний характер, спрямований на створення комфортних умов переходу дитини від дошкільної до навчальної діяльності. Одним із ефективних засобів такого переходу є організація навчання через діяльність, ігровими методами як у класі, так і поза його межами (*Нова українська школа...*, 2016). Таким чином, можемо констатувати, що наскрізний характер включення ігрової діяльності до процесу навчання іноземної мови забезпечує неперервність формування іншомовної комунікативної компетентності дитини, оскільки гра є провідним видом діяльності у дошкільному віці та зберігає свою значущість поряд із навчальною діяльністю у молодшому шкільному віці.

Висновки. Аналіз питання реалізації принципу наступності у навчанні іноземної мови між дошкільним і початковим ступенями освіти дозволяє констатувати, що науковці докладають значних зусиль для його вирішення, з метою забезпечення безперервного розвитку особистості дитини. Наступність розгадається як багаторівневе педагогічне явище, яке має цільовий, змістовий та технологічний аспекти. Реалізація принципу наступності вимагає впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти і початкової школи цілей, змісту, видів, методів і засобів навчання іноземної мови, які б мали наскрізний характер і відповідали завдання реформування дошкільної й початкової освіти.

Перспективи подальших досліджень. Дослідження не вичерпує кола питань, пов'язаних із вивченням наступності навчання іноземної мови у закладах дошкільної освіти та початкової школи і може отримати своє продовження у розгляді питань підготовки педагогічних кадрів до реалізації принципу наступності у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Список використаних джерел

- Базовий стандарт дошкільної освіти. (2021). Взято з https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- Богославець, О. (2020). *Неперервність і наступність у навчанні дітей як передумова забезпечення якості освітнього процесу*: навчально-методичний посібник. Черкаси: КНЗ «ЧОПОПП ЧОР».

- Богущ, А. М., Гавриш, Н. В. (2007). *Дошкільна лінгводидактика*. Київ: Вища школа.
- Державний стандарт початкової освіти*. (2018). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
- Коломієць, Л. І. (2013). *Підготовка вчителя до забезпечення наступності навчання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку*. (Дис. канд. пед. наук). Вінниця.
- Конівіцька, Т. (2012). Реалізація принципу наступності дошкільної і початкової освіти – перший крок до неперервної освіти. *Молодь і ринок*, 7 (90), 116-120.
- Кулікова, І., Шкваріна, Т. (2015). *Англійська мова для дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації*. Тернопіль: Мандрівець.
- Ніколаєва, С. (2016). Концепція іншомовної освіти в Україні: розробка і реалізація. *International Scientific and Practical Conference "WORLD SCIENCE"*, 4 (8), 60-61.
- Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи*. (2016). Взято з <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Поніманська, Т. І. (2004). *Дошкільна педагогіка: навчальний посібник*. Київ: Академвидав.
- Ризванюк, О. (2014). Наступність у навчанні. *Вісник Львівського університету. Мистецтво*, 14, 286-295
- Савченко, О. Я. (1999). *Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів*. Київ: Генеза.
- Степанова, Т. М. *Наступність і перспективність у модернізації сучасної дошкільної ланки освіти*. Взято з https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/42.pdf
- Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти*. Лист Міністерства освіти і науки України від 16.03.2021 № 1/9-148 (2021). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoi-osviti>

References

- Bazovyi standart doshkilnoi osvity [Basic standard of preschool education]*. (2021). Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf [in Ukrainian].
- Bohoslavets, O. (2020). *Neperernist i nastupnist u navchanni ditei yak peredumova zabezpechennia yakosti osvitnoho protsesu [Continuity in children's education as a prerequisite for ensuring the quality of the educational process]: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Cherkasy: KNZ «ChOIPOP ChOR» [in Ukrainian].
- Bohush, A. M., & Havrysh, N. V. (2007). *Doshkilna lnhvodydaktyka [Preschool lingua didactics]*. Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
- Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]*. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Kolomiets, L. I. (2013). *Pidhotovka vchytelia do zabezpechennia nastupnosti navchannia ditei starshoho doshkilnoho i molodshoho shkilnoho viku [Teacher training to ensure the education continuity of children of senior preschool and primary school age]*. (PhD diss.). Vinnytsia [in Ukrainian].
- Konivitska, T. (2012). Realizatsiia pryntsyphu nastupnosti doshkilnoi i pochatkovoї osvity – pershyi krok do neperervnoi osvity [Implementation of the principle of continuity of preschool and primary education as the first step to continuing education]. *Molod i rynek [Youth and the market]*, 7 (90), 116-120 [in Ukrainian].
- Kulikova, I., & Shkvarina, T. (2015). *Anhliiska mova dlia ditei doshkilnoho viku [English for preschool children]: prohrama ta metodychni rekomendatsii*. Ternopi: Mandrivets [in Ukrainian].
- Nikolaieva, S. (2016). Kontseptsiiia inshomovnoi osvity v Ukraini: rozrobka i realizatsiia [The concept of foreign language education in Ukraine: development and implementation]. *International Scientific and Practical Conference "WORLD SCIENCE"*, 4 (8), 60-61 [in Ukrainian].
- Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [The new Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform]*. (2016). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
- Ponimanska, T. I. (2004). *Doshkilna pedahohika [Preschool pedagogy]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].
- Ryzvaniuk, O. (2014). Nastupnist u navchanni [Continuity in learning]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Mystetstvo [Bulletin of Lviv University. Art]*, 14, 286-295 [in Ukrainian].

Savchenko, O. Ya. (1999). *Dydaktyka pochatkovoї shkoly [Primary school didactics]: pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv*. Kyiv: Geneza [in Ukrainian].

Shchodo metodychnykh rekomendatsii do onovlenoho Bazovoho komponenta doshkilnoi osvity [Regarding methodological recommendations for the updated Basic component of preschool education]. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.03.2021 № 1/9-148 (2021). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> [in Ukrainian].

Stepanova, T. M. *Nastupnist i perspektyvnist u modernizatsii suchasnoi doshkilnoi lanky osvity [Continuity and prospects in the modernization of modern preschool education]*. Retrieved from https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/42.pdf [in Ukrainian].

PALEHA O.

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

CONTINUITY PRINCIPLE REALIZATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN THE CONTEXT OF PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION REFORMATION

The paper is devoted to the study of the principle of continuity implementation between preschool and primary education in the process of a child's foreign language communicative competence formation. The paper aims to analyze various aspects of the principle of continuity implementation in the process of foreign language learning in the preschool educational institution and primary school.

The author considers different approaches to the interpretation of the category 'continuity.' The paper emphasizes that continuity is considered as a pedagogical principle, general pedagogical regularity, methodological principle, or didactic principle.

The article analyzes the features of the various aspects of continuity implementation. The target aspect of continuity is realized in the definition of a common goal for children's foreign language communicative competence formation. It is proved that the principle of continuity in the target aspect of foreign language learning is observed in preschool educational institutions and primary school as the learning process, which is aimed at forming elements of preschool children's linguistic and speech competencies.

It has been found that the semantic aspect of continuity is reflected in common topics for communication ('I, my family and friends,' 'Nature,' 'Holidays') and language inventory. The importance of play activities in teaching a foreign language to children of preschool and primary school age is revealed. It is stated that the pervasive nature of play activities in the process of learning a foreign language ensures the continuity of the child's foreign language communicative competence formation, as play is a leading activity in preschool and retains its importance along with learning activities in primary school.

Key words: *continuity, a principle, foreign language teaching, foreign language communicative competence, preschool education, primary education, aspects of continuity*

Стаття надійшла до редакції 15.10.2021 р.